

Բ. Տղայոց բնութիւնը ձանձրացկոտ է, եւ այս ձանձրութեան մի միայն դեղ՝ օգտակար փոփոխութիւնն է. ասոր համար պէտք է անպատճառ նաեւ ուսման նիւթերը փոփոխական ընել, եւ ոչ թէ մէկ քերականով՝ մէկ հեգերէնով՝ մէկ սաղմոս կարգացընելով օր անցընել տալ տղուն: Եւ չքո՛ւ մէկը թէ 7 կամ 8 տարեկան տղան՝ քանի որ եւ ոչ կարգաւ գիտէ, թող թէ համարձակ կարգաւ, ուրիշ ի՞նչ բան կրնայ սովորիլ: — Եօթը տարեկան տղուն չէ որ, միթէ Հինգ տարեկանին անգամ կարելի չէ քանի մը տեսակ բան մէկտեղ սովորեցընել՝ նորա հասակին յարմար. զոր օրինակ, բացի կարգաւ սովորելէն, քրիստոնէականէն՝ քանի մը գլխաւոր ու կարճ աղօթքներ՝ բերնուց. թուաբանութենէն՝ համրանք ու թեթեւ հաշիւներ ընել՝ նոյնպէս բերնուց, եւ տաճկերէնէ հայերէն կամ գրաբառէ աշխարհաբառ դարձընելու հարկաւոր բառեր սերտել տալ: Ո՛չ ապաքէն այսպէս առաջուց հաստատուն հիմ՝ մը կգորուի տղուն մտքին մէջ՝ ետքը սովորելու ուսմանցը, եւ միանգամայն մեծ զուարճութեամբ առեն կանցընէ:

Եւս առաւել գրավորժ տղայոց ուսմունքը պէտք է փոփոխ ընել որ ծանրութիւն չը պատճառի, եւ իրենց ժամանակը պարապ չանցնի. բայց միշտ որոշ ու կանոնաւոր ժամանակով, եւ ոչ թէ խառնափնդոր ու անկանոն կերպով:

Գ. Սովորաբար աղգիս նախնական դպրոցներուն մէջ, յանցաւոր տղայոց պատիժ տա-

լը ամենեւին պակաս չէ, պատիժներուն ալ տեսակը խիստ շատ. իսկ յանցանք չընող՝ խելօք կեցող՝ կանոնապահ ու փութաջան տըղայոց վարձատրութիւն ընելը՝ վարժապետաց մտքէն անգամ չանցնիր: Եւ կարծեն թէ տղու մը համար՝ միայն պատիժ չուտելն ալ բաւական վարձատրութիւն է: Այս անիրաւ ու ծուռ կառավարութեան պատճառաւ ալ է որ դպրոց ըսածդ տղոց աչքին աւելի պատժարան ու տանջանարան կերեւի՝ քան թէ կրթարան եւ ուսումնարան: Վարժապետները պէտք էր մտածէին որ նոյն իսկ յանցաւոր կամ ծոյլ տղայոց ամենէն մեծ պատիժ՝ խելօքներուն ու լաւ սովորոններուն տըրուած վարձատրութիւնն է. պէտք էր մըրտածէին որ խոհեմութեամբ տրուած պատիժներուն վախճանն է՝ ոչ այնչափ խելճ տղայոց մարմինը ցաւցընել ու կսկծցընել, որչափ նոցա սիրտը կրթել ու անձնասիրութիւնը շարժել. նոյնպէս ալ խելօքներուն վարձատրութիւն հարկաւոր է, որպէս զի թէ նոքա աւելի սիրտ առնուն ու յորդորուին խելօք կենալու եւ աղէկ աշխատելու, եւ թէ անհանգարտ ու անհոգ աշակերտները բարի նախանձով վառուին՝ նոցա օրինակին հետեւելու: Բայց այս պատիժներն ու վարձատրութիւններն ալ ճիշդ կանոնադրութեամբ մը պիտի լինին, եւ ոչ թէ ասիական ինքնակամութեամբ (խփին). իսկ թէ այս կանոնադրութիւնը ի՞նչ տեսակ կրնայ լինել՝ ուրիշ անգամ կխօսիմք:

Ա Ռ Ա Կ

Ճ Ա Ն Ճ Ե Ի Մ Ե Ղ Ո Ի.

Պարտիզին մէջ՝ գարնան սիրուն մէկ օրով,
Երբոր թեթեւ անուշ քամին կը փրչէր,
ձանձր ծառին ճիւղը նըստած՝ օրուելով
Աշխատասէր մեզուին այս խօսքը կըսէր,
«Կըզարմանամ ես քու վրը աղ, բարեկամ»,
Այդ ի՞նչ կեանք է քու կեանքըդ,
Դադրում չունիս աշխատանքէ մէկ վայրկեան,
Չափ չունի քու տանջանքըդ:
Շիտակն ըսեմ. քու տեղըդ ես բլայի,
Մէկ օրուան մէջ կը չօրնայի,

Իսկ հիմա ինձի նայէ՛ մէյմը դուն .

Իմինըս կեանք չէ՛, սուտ արքայութիւն .

Իմ բանըս դարձըս, հոգ մըամըտուքըս

Այն է թէ՛ հիմա ուր առնեմ շունչըս .

Այսօրուան պարը տօնը սր տունն է՛,

Անպատճառ ճանճիկս ալ իսկոյն հոն է՛ :

Մեծ խօսիլ չըլլայ՝

Քաղաքիս մէջ մէկ հարըտտի տուն չըկայ

Որ ես չըգիտնամ ու այն տեղ չերթամ .

Ամէնքն ալ ինձի են մեծ բարեկամ :

Յոր մը գայիր տեսնէիր՝ ինչ ֆեփ է որ ես կընեմ .

Ուր որ հարսնիք կամ տօն կայ՝ առջի գնացողը ես եմ .

Ճարգոսի ամաններէ

Կուտեմ իմ կերակուրըս ,

Պիլորե գաւաթներէ

Կըխըմեմ գինիներըս ,

Ու ամենէն առաջ ես

Սըրտիս ուղածը կառնում դիմացի սկաւառակէս :

Յետոյ մեծ պատիւ կընեմ մեծամեծ խաթուններուն ,

Երբ կերթամ կըթռչըալիմ ես անոնց երեսներուն .

Մէյմը նըստիմ կըհանգչիմ կարմիր թուշերուն վըրայ ,

Մէյմը կելեմ կըթառիմ ճերմակ վըզերուն վըրայ » :

— Ատոնք ամէնն ալ գիտեմ , ըսաւ մեղուն մեր ճանճին .

Բայց բան մըն ալ լըսեր եմ , իրաւ թէ՛ սուտ՝ կըխօսին .

Իբրը թէ՛ մէկն ալ չըկայ՝ որ քեզ սիրէ կամ գուլէ ,

Հապա ամէն մարդ ըզքեզ իրեն քուլէն կըվարէ ,

Իբրը թէ՛ մէկն ալ չըկայ որ անդադար չըկանչէ ,

Աման ճանճերուն ձեռքէն , աս ինչ ձանձրալի ճանճ է .

Վերջապէս սոս ալ կըսեն

Թէ՛ դուն տուն մը մըտնելուդ պէս

Ամէնքը ձեռք կըվերցընեն

Խաղք խայտառակ կըվարեն քեզ : —

« Ատ ալ բան է , ըսաւ ճանճը , թող վարեն .

Խիտա խասեղիքս էր .

Ասկից վարեն , ներս կըմըտնեմ անգիւլէն .

Բայց զիս չեն սիրեր եղեր :

Փայտաձիւ վար .

Հասկըցար , մեղու աղբար » :